Wie wint? Drie wint!

Spelvorm met de presidenten Johnson en Johnson

Lincoln en Kennedy werden beiden opgevolgd door een president Johnson. Andrew Johnson gooide Lincolns politieke erfenis te grabbel, terwijl Lyndon B. Johnson de politieke koers van zijn voorganger juist zeer efficiënt voortzette. De spelvorm *Wie wint? Drie wint!* maakt leerlingen actief betrokken bij het eerste en laatste deel van de stofomschrijving van het nieuwe examenonderwerp.

Daan Schuijt is redacteur van Kleio.

Op YouTube staat het nummer *De geschiedenis herhaalt zich* door Gerard de Vries, bekend van hits als *Het spel kaarten* en *Giddy up go*. In zijn historische bespiegeling maakt De Vries een vergelijking tussen Lincoln en Kennedy. Als je er oog voor hebt, blijken er veel overeenkomsten te zijn tussen de twee. Lincoln was sinds 1860 president, Kennedy sinds 1960 en beiden zetten zij zich in voor gelijke burgerrechten. In het geval van Lincoln raadde zijn secretaris, Kennedy genaamd, hem die noodlottige avond af naar het theater te gaan. Bij Kennedy probeerde een medewerker met de naam Lincoln hem over te halen niet naar Dallas af te reizen. Beide heren kwamen om het leven door een schot in het hoofd. In beide gevallen heette hun opvolger Johnson. Andrew Johnson, geboren in 1808 en senator namens de democraten. Lyndon B. Johnson, geboren in 1908, was dat ook voor hij vice-president werd.

Hier stopt de vergelijking, want Johnson en Johnson hebben maar weinig gemeen. Andrew Johnson was een voormalige slavenhouder die de rechten van de blanke elite in het zuiden probeerde te herstellen en niet wilde meewerken aan de toekenning van burgerrechten aan de inmiddels vrije zwarte bevolking. Hij ging in tegen alles waar Lincoln voor gestreden had tijdens de Burgeroorlog.

Lyndon B. Johnson zette het beleid van Kennedy juist voort, misschien zelfs wel effectiever dan zijn voorganger. In sneltreinvaart loodste Johnson talloze wetten in het kader van zijn *Great Society* en *War on Poverty* door het Congres. Zijn sociaaleconomische programma riep herinneringen op aan de New Deal van zijn grote voorbeeld Roosevelt. Op de ranglijst van

Grote lijn examenthema	Thema's Andrew Johnson	Thema's Lyndon B. Johnson
Staatsinrichting van de VS	• Veto tegen 14e amendement • *Impeachment*-procedure	• De *treatment* om wetgeving door Congres te loodsen • Opstellen Tonkin-resolutie
Economische politiek met de verhouding tussen deelstaat en federatie	• *Homestead Act* • Transcontinentale spoorlijn • Opbouw en structuur zuidelijke economie	• Galbraith (econoom) als inspiratie voor *Great Society* • Spotprent CSE 2011 trein en *Great Society* • Stadsplanning en aanleg sociale woningbouw • Johnson met voorbeeld Roosevelt
Binnenlandse politiek met verhouding blank - zwart	• Verkiezingen van 1876 • *Sharecroppers*-contract • Reeks spotprenten met als thema Othello en Iago	• Eerbetoon aan burgerrechtenactivisten • Radicalisering burgerrechtenbeweging
Internationale politiek	• Aankoop Alaska	• Tonkin-resolutie

beste Amerikaanse presidenten (gewoon op Wikipedia) staat Lyndon Johnson veertiende. Drie plaatsen onder Kennedy, maar die had nog geen last van de Vietnamoorlog. Andrew Johnson staat op dat lijstje overigens eenenveertigste, terwijl *honest Abe* Lincoln de lijst aanvoert.

Speel Johnson tegen Johnson

Ondanks de geringe overeenkomsten tussen de twee Johnsons zijn ze wel geschikt om het eerste en laatste deel van het examenonderwerp *De Verenigde Staten en hun federale overheid 1865 – 1965* te behandelen. Daarvoor heb ik de spelvorm *Wie wint? Drie wint!* bedacht, een mengvorm van boter-kaas-en-eieren, Memory en Triviant.

Het speelbord bestaat net als bij boter-kaas-en-eieren uit negen velden, waarbij het de bedoeling is een aaneengesloten rijtje van drie velden te winnen. Een veld kun je winnen door drie vragen juist te beantwoorden. De vragen worden steeds moeilijker en ieder setje van drie vragen is opgesteld rondom een thema. Zowel bij Andrew als Lyndon heb ik negen thema's bedacht die aansluiten bij de vier grote lijnen van het examenonderwerp (zie kader).

Je speelt *Wie wint? Drie wint!* in groepjes van vijf: twee tweetallen tegen elkaar met een spelleider die de vragen stelt en de stand bijhoudt. Omdat het lastig blijkt drie aaneengesloten velden te veroveren, krijg je per goed antwoord ook een aantal punten. Op die manier krijg je ook een winnaar als geen van de twee groepjes erin slaagt een rijtje van drie velden te veroveren. Bij ieder thema zitten drie vragen. De kennisvraag is het eenvoudigst en levert één punt op. Dan volgt er een inzichtvraag waarin leerlingen verbanden moeten leggen of voorbeelden moeten kunnen noemen voor twee punten. Bij de toepassing met de bron zijn drie punten te verdienen. Om een idee te geven heb ik twee thema's uitgewerkt.

Andrew Johnson als Iago

Het gematigd republikeinse tijdschrift *Harper's Weekly* publiceerde tijdens de termijn van Andrew Johnson een serie spotprenten die waren geïnspireerd op Shakespeare's *Othello*. Daarbij de volgende vragen:

- (1p) In de spotprenten in *Harper's Weekly* is Othello afgebeeld als een donkere soldaat van de Unie. Leg uit dat dit een op waarheid gebaseerde weergave van de Uniesoldaat zou kunnen zijn. *Veel donkere mannen (slaven) die in het zuiden als slaaf op de plantages hadden gewerkt sloten zich aan bij het leger van de Unie.*
- (2p) Leg uit dat de rolverdeling die de tekenaar in *Harper's Weekly* bij deze reeks tekeningen kiest, past bij de politieke overtuiging van het blad. *Harper's Weekly was (gematigd) Republikeins. Dat betekent dat zij na de Burgeroorlog de Unie steunde in hun politiek van bezetting van de zuidelijke staten. Johnson was democraat en vertegenwoordigt in de ogen van Harper's de witte bevolking uit het Zuiden, in hun ogen de slechteriken.*
- (3p) Leg met behulp van drie beeldelementen uit dat dit een bruikbare bron is als je wilt weten hoe aanhangers van de Republikeinen tegen de politiek van Johnson aankeken. *1) De tekst die Othello zegt: zij hebben als noorderlingen de Burgeroorlog gewonnen en Johnson (Iago) lijkt hun idealen als president direct te grabbel te gooien ('Zet je me voor gek?'). 2) Links en rechts van het midden hangen twee onderdelen van het beleid van Johnson die tegen de idealen van de Republikeinen ingaan (veto tegen Unionisten en vergevingsgezind ten opzichte van zuidelijke staten). 3) De slagvelden die de Unionisten in twee steden hebben aangericht worden verbeeld als waarschuwing dat het beleid van Johnson daartoe zal leiden.* ▶

Tijdens Johnsons presidentschap verscheen er in het republikeins getinte politieke tijdschrift *Harper's Weekly* een reeks spotprenten met als thema *Othello* van Shakespeare. Othello is een donkere Afrikaanse generaal in het leger van Venetië en staat in het stuk voor de goede karaktereigenschappen van de mens. Iago is de reserveofficier van Othello en belichaamt het kwaad. Links hangt een papier met daarop *Vergiffenis aan opstandelingen* en rechts een met *Veto over mannen van de Unie.* Onderaan de bron spreekt Othello zijn tekst uit tegen Iago: *Othello: Zet je me nu voor gek!?* Bron: Library of Congress.

Lyndon B. Johnsons *treatment*

Een van de grote lijnen in het examenonderwerp is de staatsinrichting. Van Lyndon Johnson zijn meerdere foto's bewaard gebleven waarop hij in een indringende tête-à-tête met een afgevaardigde of senator overleg voert, duidelijk om zijn zin door te drijven. Deze werkwijze van Johnson stond destijds bekend als de *treatment*: parlementariërs vreesden het ergste als zij bij de president werden geroepen.

Bij de foto waarop Johnson de kritische democraat Richard Russel jr. de *treatment* geeft, horen de volgende vragen en antwoorden:

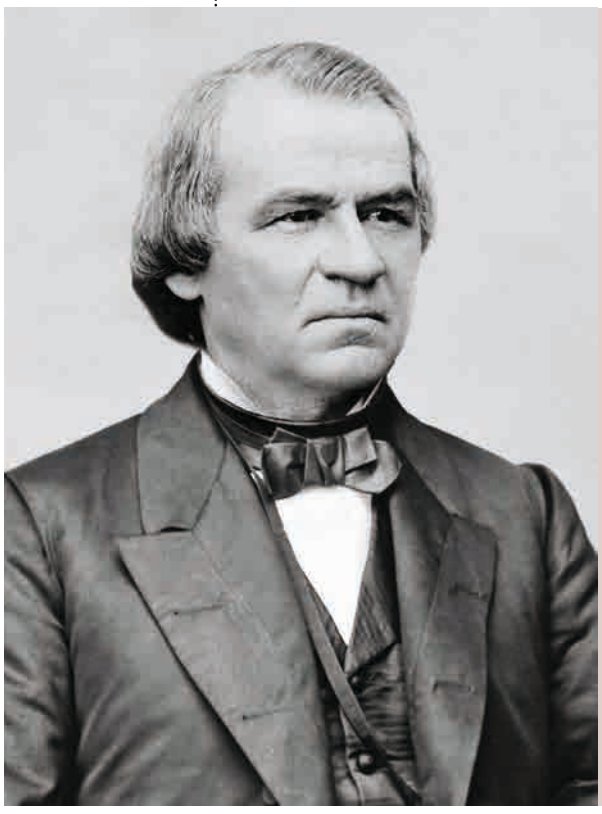

Andrew Johnson

Andrew Johnson (1808 – 1875) volgde de vermoorde Lincoln in 1865 tijdens de *Reconstruction* op als president van de Verenigde Staten. Johnson kende een armoedige jeugd in North Carolina. Zijn vader stierf toen hij jong was. Zijn moeder deed hem tegen kost en inwoning bij een kleermaker in de leer. Een echte opleiding heeft Johnson nooit genoten: hij leerde pas lezen en schrijven toen hij begin twintig was. Zijn armoedige, onderdanige positie bezorgde hem een levenslang wantrouwen jegens het gezag, in die tijd de blanke elite. De enige groep waar hij zich superieur aan achtte, was de zwarte bevolking. Johnson beschikte over een enorme overredingskracht en retorische gaven. Deze talenten bleken de basis voor zijn politieke opmars. Toen Lincoln hem in 1862 als militair gouverneur van de Confederatie-staat Tennessee aanstelde, had Johnson alle politieke functies vanaf het niveau van raadslid bekleed. De onafhankelijke, kleine, blanke boer was het ideaaltype van de Amerikaanse samenleving zoals Johnson die voor zich zag. Dat ideaal sloot aan bij de ideeën over de *Manifest Destiny* van *founding father* James Madison. Na de moord op Lincoln probeerde de democratisch georiënteerde Johnson allerlei veranderingen die de Unionisten en (radicale) republikeinen wilden doorvoeren tegen te houden. Johnson sprak zijn veto uit over het veertiende amendement van de grondwet en was de eerste president tegen wie de *impeachment*-procedure werd ingezet.

Lyndon B. Johnson

Lyndon Baines Johnson (1908 – 1973) volgde John F. Kennedy op als president van de Verenigde Staten na de moord op JFK in november 1963. Johnson was sinds het aantreden van Kennedy al vice-president en een oudgediende in het Congres: van 1937 tot 1953 zat hij als vertegenwoordiger van de democratische partij in het Huis van Afgevaardigden, daarna werd hij senator. Tijdens de oorlog diende Johnson enige tijd bij de marine en werd hij onderscheiden voor zijn bijdrage aan de gevechten in de Grote Oceaan. Vergeleken met Kennedy was Johnson een wat ongemanierde Texaanse boer, maar zijn politieke ervaring zorgde er wel voor dat hij meer wetsvoorstellen dan welke andere president ook door het Congres wist te loodsen. Gedurende zijn ambtstermijn speelde de burgerrechtenbeweging een belangrijke rol. Johnson tekende in het bijzijn van Martin Luther King en Rosa Parks de *Civil Rights Act* die een einde maakte aan rassendiscriminatie bij het registreren van kiezers. Daarnaast was de invoering van allerhande sociaaleconomische wetgeving onder de noemer *Great Society* en *War on Poverty* een belangrijk onderdeel van de politiek van Johnson. Achteraf zeggen critici dat dit programma met de *New Deal* van Roosevelt te vergelijken was, maar vanwege de moeizame besluiten van Johnson inzake de Vietnamoorlog niet die status heeft gekregen.

- (1p) Noem de drie machten van de trias politica en geef bij elke macht aan welke functies en instanties daarbij horen. Ga uit van het federale bestuursniveau van de VS.
  Wetgevende macht met Congres (Huis van Afgevaardigden en Senaat), Uitvoerende macht met president, ministers en onderministers en Rechtsprekende macht met het hooggerechtshof.
  Het staatshoofd in de VS is de president. Deze heeft meer macht dan het Nederlandse staatshoofd, de koningin (en ook meer macht dan de minister-president in Nederland).
- (2p) Noem drie voorbeelden waaruit blijkt dat de president van de VS als staatshoofd meer macht heeft dan de koningin in Nederland. *De president van de VS benoemt de leden van het hooggerechtshof. De president heeft een vetorecht bij wetsvoorstellen (dat met tweederde meerderheid van het Congres verworpen kan worden). De president heeft het recht om zelf leden van zijn regering te benoemen en te ontslaan (met enige beperkingen en inmenging van de senaat). De president mag onder strikte voorwaarden militaire troepen inzetten bij buitenlandse conflicten (Congres binnen 48 uur op de hoogte stellen / niet meer dan bepaald aantal – voor periode niet langer dan 60 dagen met 30 extra voor terugtrekken). De president benoemt de directeur van de Federale Centrale Bank.*
- (3p) Is deze foto bruibaar als je wilt aantonen dat Johnson zich ongrondwettelijk gedroeg?
  Ja, want je ziet dat Johnson buiten het parlement om volksvertegenwoordigers onder druk zet om zijn plannen te steunen (intimidatie door dichtbij te staan, lengte uit te buiten). Volgens de grondwet zou de president via voorstellen in het parlement zijn wetten moeten laten aannemen.
  Nee, want je weet op basis van deze foto niet hoe uitzonderlijk deze situatie is. Je kunt niet op basis van een foto zeggen dat Johnson volksvertegenwoordigers onder druk zet.

Valkuilen en variaties

In de meeste katernen zal Andrew Johnson niet erg uitgebreid aan bod komen. Het is geen aansprekende, inmiddels vrijwel vergeten president. Leerlingen zullen dan ook heus niet alle vragen over hem kunnen beantwoorden. Toch laat zijn presidentschap veel kenmerken van het tijdperk van de *Reconstruction* zien. In de periode na de Burgeroorlog tot het opheffen van het militaire bestuur over de zuidelijke staten moest de broze eenwording van het verscheurde land vorm gaan krijgen.

Johnson (links) in zijn kantoor in gesprek met de democratische senator Richard Russell jr. in 1963. Russell was een oudgediende in de senaat en daarvoor gouverneur in Georgia. Hij stelde zich kritisch op ten aanzien van de *Civil Rights Act*. De wijze waarop Johnson in dit soort indringende gesprekken zijn zin doordreef.

Het ongelukkige optreden van Johnson toont aan hoe moeilijk het was om de eenheid na de Burgeroorlog te bewaren en hoe diepgeworteld de tegenstellingen tussen het noorden en zuiden waren. Als docent kunt u daarom wel vooraf de vragen en antwoorden en de bijbehorende bronnen bekijken en eventueel gebruiken in de les.
Bij Lyndon B. Johnson gaan enkele vragen over onderdelen van de *Great Society*. Het is onwaarschijnlijk dat leerlingen dat programma tot in detail zullen kennen. Ook hier kunt u vooraf de bronnen en vragen bekijken, zodat u er al in de les op kunt wijzen dat de *Great Society* uit bijvoorbeeld wetgeving op het gebied van milieu, huisvesting en stadsplanning bestond.
Een variatie is te bedenken met vragen over jaartallen, begrippen en personen. Het spel krijgt dan een meer reproductief karakter, maar is nog altijd geschikt om de leerdingen uit de stof te herhalen.
Mocht u het spel willen uitbreiden met andere presidenten, dan zou ik als eerste naar Woodrow Wilson, Franklin D. Roosevelt en Dwight Eisenhower kijken. Begin gewoon bij Wikipedia en kijk of je via doorverwijzingen tot negen goede bronnen bij verschillende thema's kunt komen. Bij ieder thema bedenkt u dan een kennis-, inzicht- en toepassingsvraag. ■

De volledige opdracht staat op de website **www.vgnkleio.nl/kleio** als download.